

İki Cönkte Arapça Sözcüklerin İmlası ve Ses Düzeni Üzerine*

Yasemin Çelik**

Öz

Osmanlı Türkçesi metinlerinde Arapça ve Farsça sözcüklerin yazımında özgün imla-ya büyük oranda bağlı kalındığı, Türkçe ve diğer başka bazı dillerden geçen sözcüklerde ise özgün imlanın dışına çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada Arapça sözcüklerin “bozuk” ve / veya konuşma dilinin özelliklerine göre, kimi zaman, “Türkçeleştirilmiş” imlaları üzerinde durulmuştur. Çalışmaya malzeme olarak, Milli Kütüphane kayıtlarında bulunan, 1818 ve 1830 yılları ile tarihlenen, iki cönk metni ele alınmıştır. Çalışmada, Arapça sözcükler, imla ve ses özellikleri bakımından değerlendirilmiş ve yapılan bu değerlendirmeler, cönk yazıcılarının imla tercihlerine göre oluşturulmuştur. Bu çalışmanın Osmanlı Türkçesindeki Arapça sözcükler üzerinden 19. yüzyılın imla-telaffuz ilişkisi üzerine bir katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Türkçesi, imla, telaffuz, ses bilgisi, cönk.

* Bu çalışmada yararlanılan yöntem ve malzeme, doktora tezine dayanmaktadır.

** Dr. Öğr. Üyesi, Mustafa Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Hatay/Türkiye, ycelik@mku.edu.tr, orcid.org/0000-0003-3067-4922

A Study on the Spelling of Arabic Words and Phonetic Features in Two Cönks

Abstract

Spellings of Arabic and Persian words in texts written in Ottoman Turkish mostly remained loyal to original and that different spellings were preferred for Turkish words, or borrowed words from other languages. In this study, spelling properties differing from the original form or general spelling tendencies of Arabic words in Ottoman Turkish were focused on. The material of this study is comprised of two cönk texts. In the study, spelling properties of Arabic words have been evaluated. The purpose of this study is to contribute to the spelling-pronunciation relationship of the 19th century through Arabic words in Ottoman Turkish.

Keywords: Ottoman Turkish, spelling, pronunciation, phonetics, cönk.

Giriş

Diller arasındaki etkileşim ve alışveriş, milletlerin yaşadıkları çevre şartlarına bağlı olarak şekillenir. Türkler, tarih boyunca farklı coğrafyalarda, birçok millet ve medeniyetle komşu olmuş, ilişki ve etkileşim içerisinde bulunmuş ve birlikte yaşamışlardır. Bu durum, doğal olarak Türkçeyi de etkilemiştir. Türkçe, ilişki içerisinde bulunduğu veya etkilendiği diğer dillerden çok sayıda sözcük almış, aldığı bu sözcükleri de umumiyetle kendi ses yapısına uygun hâle getirerek, kendisine ters düşen sesleri veya ses özelliklerini Türkçenin kurallarına göre değiştirmiş ve bu değişimlerin sonucunda da bazı ses olayları ortaya çıkmıştır. Türkçede yer alan alıntı sözcüklere baktığımızda, Arapçanın özellikle İslamiyetin kabulüyle birlikte yoğunluk kazandığı dikkati çekmektedir. Bu dönemde, pek çok alanda ve konuda eser yazılmış ve Türkçeye kazandırılmıştır. Bu da, 11. yüzyıldan itibaren, Arapça sözcüklerin Türkçenin söz varlığında yer aldığını göstermektedir¹

Arapça sözcüklerin sıklıkla kullanıldığı dönemlerin başında Osmanlı Türkçesi dönemi (15 - 20. yüzyıl) gelmektedir. Bilindiği üzere, Osmanlı Türkçesi Osmanlı Devleti sınırları içerisinde, en genel hatlarıyla 15. ve 20. yüzyıllar arasında kullanılmış olan bir yazı dilidir. Bu dönem, araştırmacılarca genellikle okumuş-aydın kesimin yazılı ve sözlü dili olarak algılanmış ve betimlemeler de genellikle bu doğrultuda yapılmıştır. Bunun nedeni, Osmanlı Türkçesi “yazar”larının imlada daha çok bu kesimin konuşma ve yazı dilini dikkate almış olmalarıdır. Ancak hiçbir yazı dilinin katmansız ve varyantsız olamayacağı gerçeği, bizi, Osmanlı döneminde bunun yanında “üst” kesiminkinden daha anlaşılır ve sade olan halkın konuştuğu bir dilin de var olduğu bilgisine götürür. Hatta halkın kullandığı bu dil, bazen aynı zamanda o dönemde yaşayan paşaların, beylerin, tüccarların, balıkçıların, kasapların vb. kişilerin kendi aralarındaki konuşma dilini oluşturmuştur. Buna rağmen, belirtildiği gibi, Osmanlı Türkçesi ile ilgili çalışmalar, genellikle yazı dili üzerinden sürdürülmüş ve bu Türkçe üzerine yazı dilinin “imkân”ları dâhilinde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu tutum esasında bir yazı dilinin konuşma dili gibi alt varyantlarını betimleme güçlüğünden kaynaklanmaktadır. Üstelik bu güçlük, elde konuşma dili konusunda ses kaydı gibi bir veri kaynağının olmadığı veya sınırlı olduğu bir tarihsel dil için daha da büyüktür. Osmanlı Türkçesi de genel görünümüyle tarihsel bir dönemin dildir ve konuşma dili hakkındaki veri kaynakları da sınırlıdır.

1 Sadettin Özçelik, “Türkçede Kullanılan Arapça Kelimelerde Görülen Ses Olayları Üzerine Bazı Tespitler”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi* 634, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004, s. 550-562.

Osmanlı Türkçesinin konuşma diliyle ilgili en önemli veri kaynakları 15. ve 16. yüzyılda Avrupalılarca yazılmaya başlanılan Latin harfli ve Arap harfli Türkçe metinlerdir. Kaynaklarda “çeviri yazı (transkripsiyon) metinleri” olarak adlandırılan bu Latin harfli gramer ve sözlükler ile tüm seslerin harfle veya harekeyle gösterildiği Arap harfli metinler bize dönemin telaffuz (sesletim) özellikleri hakkında, harekesiz Arap harfli metinler ise daha çok imla özellikleri hakkında bilgi vermektedir.

Arap harfli Türkçe metinlerdeki imlanın, ünlü ve ünsüzlerin telaffuzlarını göstermekte yetersiz kaldığı bilinen bir durumdur. Ancak Mertol Tulum, yüz yıllar ilerledikçe Osmanlı Türkçesinde bu kalıplaşmış imlanın gevşediğini ve telaffuzların sınırlı sayıda olsa da yazıya yansımaya başladığını düşünmektedir². Yavuz Kartallıoğlu ise, Arap alfabesi kullanıldığı sürece telaffuzun imlaya tam olarak yansımadağı görüşündedir³.

Türkiye’de son yirmi yıldır Osmanlı Türkçesi betimlemelerinde yazılı dil-sözlü dil, imla-telaffuz ilişkisi konularına odaklanılmış görünmektedir. Bu konuda, Hayati Develi⁴ (1995), Musa Duman⁵ (1995), (1995b)⁶, (1996)⁷ ve (1999)⁸, Mehmet Gümüşkılıç (2005)⁹ ve (2008)¹⁰, Ali Duymaz¹¹ (2016), Tuğçe

-
- 2 Mertol Tulum, *Osmanlı Türkçesine Giriş*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009, s. 7.
 - 3 Yavuz Kartallıoğlu, Xavier Bianchi’nin ‘Dictionnaire Français-Turc’ Adlı Sözlüğünde İmlanın Gizlediği Telaffuzlar”, *Türkbilig*, 2010, s. 3.
 - 4 Hayati Develi, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.
 - 5 Musa Duman, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995a.
 - 6 Musa Duman, Türkiye Türkçesinin Tarihi Kaynaklarından Carbognano’nun Grameri ve İmlâ-Telaffuz İlişkisi Bakımından Önemi”, *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 1995b.
 - 7 Musa Duman, “Klasik Osmanlı Türkçesinde Konuşma Dili”, *Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Ankara, Türk Dil Kurumu, 1996.
 - 8 Musa Duman, “Klasik Osmanlı Türkçesinde Konuşma Dili”, *III. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 23-27 Eylül*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.
 - 9 Mehmet Gümüşkılıç, *18. Yüzyıl Osmanlı Türkçesi Ses Hadiseleri (I-IV)*, yayımlayanlar Şinasi Tekin, Gönül Alpay Tekin, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 66, Türkçe Kaynaklar LVI, Harvard Üniversitesi, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2005.
 - 10 Mehmet Gümüşkılıç, “Orta Osmanlıca İmlâ-Telaffuz İlişkisi”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volume 3/6, 2008.
 - 11 Ali Duymaz, “Sözün Yazılılaşması Yazının Sözleşmesi: Cönkler”, *Milli Folklor*, Ankara, 2016.

Erdal¹² (2016) ve Yavuz Kartallıoğlu'nun (2007)¹³, (2011)¹⁴, (2017)¹⁵ çalışmaları gösterilebilir.

Bu çalışmada, Osmanlı Türkçesindeki imla-telaffuz ilişkisi betimlenmeye çalışılmıştır. Bu betimlemeler ve değerlendirmeler, Milli Kütüphane'de 51 (1818) ve 151 (1830) numara ile kaydedilen iki “cönk” metni üzerinden yapılmıştır.

51 numaralı cönk, Halil İbrahim Efendi tarafından düzenlenmiştir. Dili Türkçedir. 135 yapraktan oluşmaktadır. Bu cönk ciltsiz olup, baş ve son yaprakları kopmuştur. 19. yüzyılda yazıldığı düşünülen bu cöngün içerisinde 16, 17, 18 ve 19. yüzyılda yaşamış şairlere ait bazı şiirler bulunmaktadır. Diğer cönkte olduğu gibi bu cönkte de şiirler, genel olarak beyit düzeniyle yazılmışlardır. Ancak belirli bir düzende yazılmayan, üçlük görünümü veren ya da vezin ve kafiye yardımıyla hangi nazım birimiyle yazması gerektiğine bizim karar verdiğimiz şiirler de bulunmaktadır. Varakların her bir yüzünde en az (yırtık bölümlerde) 10, en fazla 40 olmak üzere toplamda yaklaşık olarak 100'un üzerinde dize sıralanmıştır. Diğer cöngüye göre daha hacimlidir ve dönemin (19. yüzyıl) sözlü dili hakkında pek çok veriyi barındırmaktadır. Cönkte bazı varaklarda, farklı dönemlerin farklı şair ve şiirlerine yer verilirken (örneğin destan, ilahi, müfred ve/veya Seyrânî, Âşık Ömer, Gevherî'nin arka arkaya gelmesi gibi) aynı dönemin şairinin benzer türdeki şiirlerine de yer verildiği görülmüştür (Seyranî'nin *tecnis*lerinin art arda sıralanması gibi).

151 numaralı cönk ise, Babayi tarafından düzenlenmiştir. Cönk, 50 yapraktan oluşmaktadır. Satırlar, değişiktir. Rika yazı türü ve su yolu filigranlı kağıt türü kullanılmıştır. Ancak cönkte bazı varaklarda yer yer farklı yazı karakterleri de dikkati çekmektedir. Bu durum, bu cöngün tek elden çıkmadığını, (her ne kadar tek bir kişinin ürünü olduğu ifade edilmiş olsa da) birden fazla kişinin katkılarıyla oluşturulmuş derlemeleri içerdiğini göstermektedir. Varakların herbir yüzünde en az 13 en fazla 17 olmak üzere toplamda yaklaşık olarak 30'un üzerinde dize sıralanmıştır. 51 numaralı cöngüye göre daha küçük bir cönktür, içerisinde sözlü dile ait fazla veri bulunmamakla birlikte Osmanlı Türkçesinin “standart” imla özelliklerinin daha çok tercih edildiği gözlemlenmiştir.

12 Tuğçe Erdal, “Cönklerde Sözlü Kültür Etkisi”, *Milli Folklor*, Ankara, 2016.

13 Yavuz Kartallıoğlu, “Tanzimat Gramerlerinde Bazı Eklerin İmlası ve Dudak Uyumu ile İlgili Uyarılar”, *Bilig*, Ankara, 2007, s. 43.

14 Yavuz Kartallıoğlu, *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

15 Yavuz Kartallıoğlu, *Osmanlı Konuşma Dili*, İstanbul, Kesit Yayınları, 2017.

Cönklerdeki şiirlerin sıralanması, büyük oranda beyitler biçiminde olmasına rağmen üçlük ve dörtlük biçiminde yazılan şiirler de vardır. Her şiirin başında o şiirin konusuyla ilgili bir ya da birden fazla ibare bulunmaktadır (*Aşık Garip Hikayesi*'nde). Bunun yanında, yalnızca şairinin ya da nazım türünün adıyla anılan şiirler de yer almaktadır.

Genel itibarıyla bakıldığında ise cönklerin, Arap harfli Türkçe yazma eserler hakkında söz söylenmesine olanak sağlayan veri kaynaklarından birisi olduğu söylenebilir.

*Cönkler, saz, tekke ve divan şairlerinin şiirleri ile bazı anonim türünlere yer veren; kimilerinde türlü dualar, fal, cifr, reml, veşk, tılsım vb. gizli ilimlere dair kayıtlar, ilaç terkip ve tarifleri, rüya tabirleri, mektup suretleri, muhtelif tarih kayıtları, alacak-verecek hesapları gibi şiirle ilgisi olmayan türlü bilgi notlarının da bulunduğu, uzunlamasına açılan, ensiz el yazma eserlerdir*¹⁶.

Cönkler, kendilerine özgü biçim ve muhtevalarıyla Türk kültür mirasında önemli bir yere sahiptirler. Özellikle sözlü kültürün yazılı belgeleri olan cönkler, ortaya çıktığı toplumla ilgili bilgi ve değerlere ait belgeleri de sunmaktadır¹⁷. Dolayısıyla da cönklerde, ait olduğu toplumun duygu ve düşünce yapısını, zevklerini, inanç dünyasını da yansıtan kayıtlara rastlanmaktadır.¹⁸

Osmanlı Türkçesinde yazılı dil-sözlü dil karşıtlığını görebileceğimiz cönkler, en az çeviri yazılı metinler kadar değerli veri kaynaklarıdır. Cönklerde, yazılı dil aracılığıyla başta dönemin imla özellikleri olmak üzere, cönk yazıcılarının kendi telaffuz ve özellikle ağız özellikleri hakkında bilgi sahibi olabilmekteyiz.

Cönklerin dili, üzerinde durulmaya değer ayrı bir alandır ve cönklerde dil araştırmacıları için çok önemli dil malzemesi bulunmaktadır. Daha çok yeterli eğitim almamış yarı okur-yazarlar tarafından yazılan bu eserlerde, bazı imla problemlerinin olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum da, cönklerin okunmasını zorlaştırmakta ve cönklerin yeterince ilgi görmemesine sebep olmaktadır.¹⁹ Yani cönklerle ilgili diğer bir problem de, “bozuk” imlâlarıdır. Duran, bu “bozuk” imlânın cönk sahiplerinin sosyal ve kültürel duruma paralel olarak ortaya çıktığını savunmakta ve imlâ problemleri içerisinde Türkçe sözcüklerin yazımındaki keyfiyeti, yabancı kökenli sözcüklerin yazımıyla ilgili yanlışlıkları, yerel dil özellik-

16 M. Fatih Köksal, “Cönklerde Divan Şiiri, Divan Şiirinde Cönkler”, *Milli Folklor*, 2016, s. 32.

17 Hamiye Duran, “Dana Dili Terimi ve Cönk Araştırmacılarının Karşılaştığı Bazı Problemler”, *Milli Folklor*, 2016, s. 41.

18 Duran, *a.g.m.*, s. 42.

19 Duran, *a.g.m.*, s. 42.

lerinin yazıya aktarılmasını ve cönklerin nesilden nesile el değiştirmesine bağlı olarak kullanılan yazı çeşitlerini, satır aralarına ve kenarlara yapılan eklemelerle hurda görünümü veren yazıları, cönklerdeki imlâ problemleri olarak saymaktadır.²⁰ Duran, bu metinlerde, seçilen yazı tipine bağlı olarak bitişmeyen harflerin birleştirildiğini, dişlerin yuvarlaklaştırıldığını, noktaların kullanılmadığını, bitişmeyen sözcüklerin birleştirilerek yazıldığını, birbirine yakın başka sesleri karşılayan harflerin birbirlerinin yerine kullanıldığını, Arapça ve Farsça sözcüklerde uzun ünlü kullanımının keyfi olduğunu belirtmiştir.²¹ Özçelik de, yazma eserlerin okunmasıyla ilgili problemlere değinmiştir. Burada, Özçelik, bu yazma eserlerin bir mürekkep ve kâğıtla hazırlandığını ve dolayısıyla da herhangi bir yanlışta yazıları düzeltme olasılığının düşük olduğunu ve böylelikle bunlarda sıklıkla yazım yanlışları yapıldığını ifade etmiştir. Yine Özçelik, yapılan yazım yanlışlıklarını; benzer harflerin birbirinin yerine yazılması, noktalı harflerin noktalarının yanlış yere konması veya unutulması, fazladan nokta konması, noktaların sağ ve soldaki harflerin üzerine kaymış olması, alt veya üst satıra göz takılması nedeniyle yanlış yazım vb. biçiminde açıklamış ve bu yazım yanlışlarının hem matbu hem de yazma eserlerde karşımıza çıkabileceğini ifade etmiştir.²²

Çalışmada, cönk metinlerindeki Arapça sözcüklerin “bozuk” ve / veya konuşma dilinin özelliklerine göre, kimi zaman, “Türkçeleştirilmiş” imlaları üzerinde durulmuş ve bu sözcükler, daha çok ses bilgisi ve biçim bilgisi görünümleri bakımından değerlendirilmiştir. Buna göre, Osmanlı Türkçesindeki Arapça sözcüklerde, Türkçenin ses yapısına uymayan özellikler olduğu ve cönkleri hazırlayanların bu sözcüklerdeki farklı ses özelliklerini Türkçenin ses yapısına uydurmaya ya da yaklaştırmaya çalıştıkları ve bunun sonucunda da bazı ses değişimleri veya ses olaylarının ortaya çıktığı söylenebilir.

İncelenen metinlerin söz varlığına bakılarak cönk yazıcılarının tercihlerine göre oluşturulmuş farklı imla özellikleri hakkında şunlar söylenebilir:

İki Cönkte Yer Alan Arapça Sözcükler ve İmla Özellikleri

Bu çalışmada, “farklı” imla özelliğine sahip Arapça sözcükler üzerinde durulmuştur. Arapça sözcüklerdeki bu farklı imla, önce ünlüler sonra da ünsüzlerin ön, iç ve son sesteki durumları üzerinden değerlendirilmiştir. Daha sonra bunların Arap harfli özgün biçimleri, transkripsiyonları ve ardından cönk metinlerinde-

20 Duran, *a.g.m.*, s. 50.

21 Duran, *a.g.m.*, s. 50.

22 Sadettin Özçelik, *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Giriş, Notlar (1. Cilt)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016/1.

ki Arap harfli yazımları ve transkripsiyonları biçiminde sınıflandırılmıştır. Cönk metinlerindeki Arap harfli biçimler, yazımla ilgili kişisel herhangi bir müdahale olmadığını göstermek adına cönk metinlerinden kopyalanarak verilmiştir.

Aşağıda Arapça sözcüklerin imlası hakkında bilgi verilirken, özgün imla ile konuşma dilinin etkisiyle meydana gelen farklı yazım özelliklerini tespit edebilmek adına, harfle gösterilen ve uzun olmayan ünlüler “açık” bir biçimde, harfle yazılmayan ünlüler ise parantez içerisinde gösterilmiştir.

İki Cönkte Özgün Biçiminden Farklı Yazılmış Arapça Sözcükler

Arapça sözcüklerde ünlülerin yazımında görülen imla değişimleri şunlardır:

Ünlüler

Tablo 1. Ön Seste

Değişimler	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
Elif'in Ayın ile Yazılması	اعلا	a'lā		‘alā
Elif'in Ayın + Elif Biçiminde Yazılması	أقل	āf(i)l		‘āf(i)l
Ayın Yerine Elif Yazılması	عيان	‘ayān		ay(ā)n
	عمان	‘(u)mmān		ummān
Elif Yerine Elif + Ye Yazılması	احاطه	iḥāṭa		iḥāṭa
	الوان	ilvān		ilvān
Elif Yerine Elif + Vav Yazılması	اخره	uḫre		uḫrā
	اسلوب	üslüb		üslüb
Elif'in Yazılmaması	عادل	‘ād(i)l		‘(ā)dil
	عيان	‘ayān		ay(ā)n

Tablo 1’de Arapça sözcüklerde ön seste yer alan ünlülerin yazımı üzerinde durulmuştur. Arapça sözcüklerde ön seste yer alan ünlülerin yazımında görülen

değişimler *elif'in ayın ile yazılması* ($a'lā > 'alā$), *elif'in ayın + elif biçiminde yazılması* ($āf(i)l > 'āf(i)l$), *ayın yerine elif yazılması*, ($'ayān > ay(ā)n$, $'(u)mmān > ummān$), *elif yerine elif + ye yazılması* ($iḥāta, ilvān$), *elif yerine elif + vav yazılması* ($uḥre, üslūb$) ve *elif'in yazılmaması* ($'ād(i)l > '(ā)dīl$, $'ayān > ay(ā)n$) biçiminde gösterilmiştir. Dolayısıyla $'ād(i)l, āf(i)l, a'lā, 'ayān, iḥāta, ilvān, uḥre, '(u)mmān$ ve $üslūb$ sözcüğünün yazımında farklılık olduğu ve bu sözcüklerde genel yazım eğiliminin ve “standart” imlanın dışına çıkıldığı söylenebilir. Ancak, her ne kadar, sözü edilen bu sözcüklerde “standart” imlanın dışına çıkıldığı görülmüşse de, bunlardan $'ād(i)l, a'lā, 'ayān, ikbāl$ ve $'(u)mmān$ sözcüklerinin hem standart imlaya uygun hem de standart imlanın dışındaki kullanımlarının incelenen eserlerde bir arada yer aldığı görülmüştür.

Tablo 2. İç Seste

Değişimler	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
Elif Yerine Güzel h Yazılması	اشراف	eşrāf		eşref
Ayın Yerine Gayın Yazılması	يعنى	y(a)ʿni		y(a)ğni
Hemzenin Yazılmaması	نشنت	n(e)ş'(e)t		n(e)ş(e)t
	رؤيا	rū'yā		rūyā
Elif'in Yazılmaması	براق	b(u)rāḳ		bur(ā)k
	صباح	ş(a)bāḥ		s(a)bāk / s(a)b(ā)ḳ
Elif'in Yazılması	الزم	elz(e)m		elzem
	غضب	ğ(a)ż(a)b		ğ(a)zab
	لكن	l(a)k(i)n		lak(i)n
	مسكن	m(e)sk(e)n		m(e)sken
	رد	r(e)dd		red

Aym'ın Yazılmaması	بعض	b(a)'zı	بازی باور	bazu / bazı
	دفعه	d(e)f'a	دافه	defa
Ye'nin Yazılmaması	ملیل	m(e)lil	ملل	m(e)l(i)l
	تجنیس	t(e)cnīs	تجنس	t(e)cn(i)s
Ye'nin Yazılması	اذن	iz(i)n	ایزین	izin
	مدرس	m(ü)d(e)rr(i)s	مدیرس	m(ü)d(e)rris
Vav'ın Yazılmaması	فاروق	fāruḳ	فاروق	fār(u)ḳ
	مغرور	m(a)ḡrūr	مغرور	m(a)ḡr(ū)r
	مرغوبه	m(e)rḡūbe	مرغوبی	m(e)rḡ(ū)b(e)t
Vav'ın Yazılması	قدرت	ḳ(u)dr(e)t	قدرت	ḳ(u)dur(e)t
Güzel h'nin Yazılması	اشرف	eşr(e)f	اشرف	eşref
	ازلی	ez(e)lī	ازلی	ezelī
	غزل	ḡ(a)z(e)l	غزله	ḡ(a)zel
	ولوله	v(e)lv(e)le	ولوله	v(e)lvele
	ظرفا	z(ü)refā	زرفا	zürefā

Tablo 2'de iç seste yer alan ünlülerin yazımı üzerinde durulmuştur. Buna göre, iç seste yer alan ünlülerin yazımında görülen değişimler *elif yerine güzel h yazılması* (eşraf > eşref), ayın yerine gayın yazılması (*y(a)'ni* > *y(a)gni*), *hemzenin yazılmaması* (*n(e)ş'(e)t* > *n(e)ş(e)t*, *rū'yā* > *rūyā*), *elif'in yazılmaması* (*b(u)rāḳ* > *bur(ā)ḳ*, *ş(a)bāḥ* > *s(a)bāk* / *s(a)b(ā)ḳ*), *elif'in yazılması* (*elz(e)m* > *elzem*, *ḡ(a)ż(a)b* > *ḡ(a)zab*, *lak(i)n* > *lak(i)n*, *m(e)sk(e)n* > *m(e)sken*, *r(e)dd* > *red*), *ayın'ın yazılmaması* (*b(a)'zı* > *bazu / bazı*, *d(e)f'a* > *defa*), *ye'nin yazılmaması* (*m(e)lil* > *m(e)l(i)l*, *t(e)cnīs* > *t(e)cn(i)s*), *ye'nin yazılması* (*iz(i)n* > *izin*, *m(ü)d(e)rr(i)s* > *m(ü)d(e)rris*), *vav'ın yazılmaması* (*fāruḳ* > *fār(u)ḳ*, *m(a)ḡrūr* > *m(a)ḡr(ū)r*, *m(e)rḡūbe* > *m(e)rḡ(ū)b(e)t*), *vav'ın yazılması* (*ḳ(u)dr(e)t* > *ḳ(u)dur(e)t*), *güzel h'nin yazılması*

(eşr(e)f > eşref, ez(e)lî > ezeli, ğ(a)z(e)l > ğ(a)zel, v(e)lv(e)le > v(e)lvele, z(ü)refâ > zürefâ) biçiminde gösterilmiştir. Bu da (a)câ'(i)b, b(a)'zı, b(u)râk, d(e)f'a, el-z(e)m, eşraf, eşr(e)f, ez(e)lî, fâruk, ğ(a)râ'(i)b, ğ(a)z(a)b, ğ(a)z(e)l, hâ'(i)n, iz(i)n, k(u)dr(e)t, l(a)k(i)n, m(a)ğrūr, m(e)lîl, m(e)rgūbe, m(e)sk(e)n, m(ü)d(e)rr(i)s, m(i)sk(i)n, n(e)ş'(e)t, r(e)dd, rū'yā, ş(a)bāh, t(e)cnîs, v(e)lv(e)le, y(a)'ni ve z(ü)refâ sözcüğünün yazımında farklılık olduğunu ve “standart” imlanın dışına çıkıldığını göstermektedir. Ancak, her ne kadar, sözü edilen bu sözcüklerde “standart” imlanın dışına çıkıldığı görülmüşse de, bunlardan ba'zı, b(u)râk, d(e)f'a, fâ'(i)de, fâruk, ğ(a)z(e)l, iz(i)n, k(u)dr(e)t, l(a)k(i)n, m(a)ğrūr, m(e)sk(e)n, m(ü)d(e)rr(i)s, r(e)dd, şabāh, ve y(a)'ni sözcüklerinin hem standart imlaya uygun hem de standart imlanın dışındaki kullanımları da cönk metinlerinde dikkati çekmektedir.

Tablo 3. Son Seste

Değişimler	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
Elif Yerine Güzel h Yazılması	قفاء	ķ(a)fā'		ķ(a)fā
	محضا	m(a)hżā		m(a)hża
Elif Yerine Hemze Yazılması	مبدأ	m(e)bde'		m(e)bde'
Güzel h Yerine Elif Yazılması	جمعه	c(u)m'a		cumā
	اخره	uħre		uħrā
Güzel h Yerine Ayın Yazılması	مطاعه	muṭ'a		m(u)t(ā)ᶜ
Ye Yerine Güzel h Yazılması	مجرى	m(e)crā		m(e)cra
Ayın Yerine Elif Yazılması	اقتع	aķn(a)ᶜ		aķnā
Ayın Yerine Güzel h Yazılması	طمع	t(a)maᶜ		t(a)mah
Ayın Yerine Ye Yazılması	جامع	cāmiᶜ		cāmi
Ye Yerine Ayın Yazılması	مرائى	m(e)rā'ī		me'rāiᶜ

Güzel h Yerine Ye Yazılması	شقه	ş(a)ki		ş(a)kî
Elif'in Yazılması	دفعه	d(e)f'a		defa
Ayın'ın Yazılmaması	متابع	mütāb ^ç		mütāb
	ضايع	zāyi ^ç		zāy
	ضياع	ż(a)yā ^ç		ż(a)yā

Tablo 3'te son seste yer alan ünlülerin yazımı yer almaktadır. Buna göre, son seste yer alan ünlülerin yazımında görülen değişimler *elif yerine güzel h yazılması* (*k(a)fā' > kafa*, *m(a)hẓā > m(a)hẓa*), *elif yerine hemze yazılması* (*m(e)bde'*), *güzel h yerine elif yazılması* (*c(u)m'ā > cuma*, *uḥre > uḥrā*), *güzel h yerine ayın yazılması* (*muḥ'ā > m(u)ḥ(ā)ḥ*), *ye yerine güzel h yazılması* (*m(e)crā > m(e)cra*), *ayın yerine elif yazılması* (*aḫn(a)ḥ > aḫnā*), *ayın yerine güzel h yazılması* (*!(a)maḥ > !(a)mah*), *ayın yerine ye yazılması* (*cāmi^ç > cāmi*), *ye yerine ayın yazılması* (*m(e)rā'ī > me'rāī*), *güzel h yerine ye yazılması* (*ş(a)ki > ş(a)kî*), *elif'in yazılması* (*d(e)f'a > defa*) ve *ayın'ın yazılmaması* (*mütāb^ç > mütāb*, *zāyi^ç > zāy*, *ż(a)yā^ç > ż(a)yā*) biçiminde gösterilmiştir. Dolayısıyla *aḫn(a)ḥ*, *cāmi^ç*, *c(u)m'ā*, *d(e)f'a*, *k(a)fā'*, *m(a)hẓā*, *m(e)bde'*, *m(e)crā*, *m(e)rā'ī*, *muḥ'ā*, *mütāb^ç*, *ş(a)ki*, *!(a)maḥ*, *uḥre*, *zāyi^ç* ve *ż(a)yā^ç* sözcüğünün yazımında farklılıklar olduğu ve bu sözcüklerde genel yazım eğiliminin ve “standart” imlanın dışına çıkıldığı söylenebilir. Ancak, her ne kadar, sözü edilen bu sözcüklerde “standart” imlanın dışına çıkıldığı görülmüşse de, bunlardan *cāmi^ç*, *c(u)m'ā* sözcüklerinin hem standart imlaya uygun hem de standart imlanın dışındaki kullanımlarının incelenen eserlerde bir arada yer aldığı görülmüştür.

Ünsüzler

Arapça sözcüklerde ünsüzlerin yazımında görülen imla değişimleri şunlardır:

Tablo 4. Ön Seste

Değişimler	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
ḥ- (ح) > ḥ- (خ)	حرام	ḥ(a)rām		ḥ(a)rām
	حيران	ḥ(a)yrān		ḥ(a)yrān

ḥ- (خ) > ḥ- (ح)	خراب	ḥ(a)rāb	حراب	ḥ(a)rāb
	خاطر	ḥāṭ(i)r	حاطر	ḥāṭ(i)r
	خیال	ḥ(a)yāl	حیالی	ḥ(a)yāl
ḥ- (ح) > h- (ه)	حامد	ḥām(i)d	حماد	h(a)m(i)d
	حلال	ḥ(e)lāl	هللال	h(e)lāl
h- (ه) > ḥ- (ح)	هزل	h(e)zl	حزله	ḥ(e)zl
k- (ك) > ḳ- (ق)	کائن	kā'in	قائیم	ḳā'in
ṣ- (ث) > ṣ- (ص)	ثانیه	ṣān(i)ye	صییه	ṣān(i)ye
ṣ- (ث) > s- (س)	ثقلت	ṣ(i)ḳl(e)t	سقلت	s(i)ḳl(e)t
ṣ- (ص) > s- (س)	صنم	ṣ(a)n(e)m	سنم	s(e)n(e)m
	صدف	ṣ(a)d(e)f	سردبیر	s(e)d(e)f
s- (س) > ṣ- (ص)	سیر	s(e)yr	صیر	ṣ(e)yr
	سر	s(i)r	صیرزی	ṣ(i)r
ṭ- (ط) > t- (ت)	طاق	ṭāḳ	تاق	tāḳ
	طنطنه	ṭ(a)nṭ(a)na	تنننا	t(a)nṭ(a)na
ẓ- (ظ) > z- (ض)	ظرف	ẓ(a)rf	زورد	ẓ(a)rf
ẓ- (ظ) > z- (ز)	ظان	ẓān	زرذانه	Zān
	ظریف	ẓ(a)rīf	زاسر بفر	z(a)rīf
ẓ- (ض) > z- (ظ)	ضمیر	ẓ(a)mīr	ظمیر	ẓ(a)mīr
	ضیاء	ẓ(i)yā	ظیای	z(i)yā
ẓ- (ض) > z- (ز)	ضبط	ẓ(a)bṭ	زایب	zabt

z- (ز) > z̄- (ظ)	زاعد	zā'(i)d		zā'(i)t
z- (ز) > z̄- (ذ)	زهرة	z(ü)hre		z(ü)hre
	زالال	z(ü)lāl		z(ü)lāl
z̄- (ذ) > z̄- (ض)	ذات	zāt		z̄(ā)t̄
z̄- (ذ) > z- (ز)	ذكر	z(i)kr		z(i)kr

Tablo 4'te ön seste yer alan ünsüzlerin yazımı gösterilmektedir. Ön seste yer alan ünsüzlerin yazımında görülen değişimler *h-* > *ḥ-* (*ḥ(a)rām* > *ḥ(a)rām*, *ḥ(a)yrān* > *ḥ(a)yrān*), *ḥ-* > *h-* (*ḥ(a)rāb* > *h(a)rāb*, *ḥāṭ(i)r* > *ḥāṭ(i)r*, *ḥ(a)yāl* > *ḥ(a)yāl*), *ḥ-* > *h-* (*ḥām(i)d* > *h(a)m(i)d*, *ḥ(e)lāl* > *h(e)lāl*), *h-* > *ḥ-* (*h(e)zl* > *ḥ(e)zl*), *k-* > *k̄-* (*kā'in* > *kā'in*), *ṣ-* > *ṣ̄-* (*ṣān(i)ye* > *ṣān(i)ye*), *ṣ-* > *s-* (*ṣ(i)kl(e)t* > *s(i)kl(e)t*), *ṣ̄-* > *s-* (*ṣ̄(a)n(e)m* > *s(e)n(e)m*, *ṣ̄(a)d(e)f* > *s(e)d(e)f*), *s-* > *ṣ̄-* (*s(e)yr* > *ṣ̄(e)yr*, *s(i)r* > *ṣ̄(i)r*), *t-* > *t̄-* (*tāk* > *tāk̄*, *t̄(a)nṭ(a)na* > *t̄(a)nṭ(a)na*), *z-* > *z̄-* (*z(a)rf* > *z̄(a)rf*), *z-* > *z-* (*zān* > *zān*, *z(a)rīf* > *z(a)rīf*), *z̄-* > *z̄-* (*z̄(a)mīr* > *z̄(a)mīr*, *z̄(i)yā* > *z̄(i)yā*), *z̄-* > *z-* (*z̄(a)bt̄* > *zabt*), *z-* > *z̄-* (*zā'(i)d* > *zā'(i)t*), *z-* > *z̄-* (*z(ü)hre* > *z(ü)hre*, *z(ü)lāl* > *z(ü)lāl*), *z̄-* > *z̄-* (*zāt* > *z̄(ā)t̄*) ve *z̄-* > *z̄-* (*z(i)kr* > *z(i)kr*) değişimi biçiminde açıklanabilir. Dolayısıyla *ḥām(i)d*, *ḥ(a)rāb*, *ḥ(a)rām*, *ḥāṭ(i)r*, *ḥ(a)yāl*, *ḥ(a)yrān*, *ḥ(e)lāl*, *h(e)zl*, *kā'in*, *ṣ̄(a)d(e)f*, *ṣ̄(a)n(e)m*, *ṣān(i)ye*, *s(e)yr*, *s(i)kl(e)t*, *s(i)r*, *tāk*, *t̄(a)nṭ(a)na*, *z̄(a)bt̄*, *zā'(i)d*, *z̄(a)mīr*, *zān*, *z(a)rīf*, *zāt*, *z(i)kr*, *z̄(i)yā*, *z(ü)hre* ve *z(ü)lāl* sözcüğünün yazımında farklılık olduğu ve bu sözcüklerde, genel yazım eğiliminin ve “standart” imlânın dışına çıkıldığı söylenebilir. Ancak, her ne kadar, sözü edilen bu sözcüklerde “standart” imlânın dışına çıkıldığı görülümüşse de, bunlardan *ḥ(a)rāb*, *ḥ(a)rām*, *ḥāṭ(i)r*, *ḥ(a)yāl*, *ḥ(a)yrān*, *ḥ(e)lāl*, *h(e)zl*, *ṣ̄(a)d(e)f*, *ṣ̄(a)n(e)m*, *seyr*, *sır*, *zabt* ve *zıkr* sözcüklerinin hem standart imlâyâ uygun hem de standart imlânın dışındaki kullanımlarının incelenen eserlerde bir arada yer aldığı görülmüştür.

Tablo 5. İç Seste

Değişimler	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
-ḥ- (ح) > -ḥ- (خ)	احسان	iḥsān		iḥsān
-ḥ- (ح) > -h- (ه)	فحوا	f(e)ḥvā		f(e)ḥvā
	محكمة	m(a)ḥk(e)me		m(a)ḥk(e)me

-ḥ- (خ) > -ḥ- (ح)	مخرج	m(a)ḥr(e)c	مخرج	m(a)ḥrec
	اخوان	iḥvān	اصهار	iḥvān
-ḥ- (خ) > -h- (ه)	سحاء	s(e)ḥā'	سحاي	ṣ(e)hā
-h- (ه) > -ḥ- (ح)	استهشاش	istihšāṣ	استحاش	istihšāṣ
-k- (ك) > -k- (ق)	مكار	m(e)kkār	مقارن	m(e)kḳār
	مكرم	m(ü)k(e)rr(e)m	مقمر	m(u)k(a)rr(e)m
-r- (ر) > -l- (ل)	منجنيق	m(a)nc(i)nıḳ	منجنيق	m(a)nc(i)l(i)ḳ
	مرهم	m(e)rh(e)m	ملهم	m(e)lh(e)m
	سلسله	s(i)ls(i)le	سوسله	sinsile
-ṣ- (ص) > -s- (س)	حصار	ḥ(i)ṣār	حصار	ḥ(i)sār
	اصابت	iṣāb(e)t	اصابت	iṣāb(e)t
-t- (ت) > -t- (ط)	متاح	m(a)tāḥ	متاح	m(a)tāḥ
-ṭ- (ط) > -t- (ت)	طنطنه	ṭ(a)nṭ(a)na	طنطنه	t(a)nṭ(a)na
-z- (ظ) > -z- (ز)	نظم	n(a)zm	نظم	n(a)zm
	نظر	n(a)z(a)r	نظر	n(a)zar
-ẓ- (ض) > -z- (ظ)	حضرت	ḥ(a)ẓr(e)t	حضرت	ḥ(a)zr(e)t
	خضر	ḥ(i)ẓ(i)r	خضر	ḥ(i)z(i)r
	محضا	m(a)ḥzā	محضا	m(a)ḥza
-ẓ- (ض) > -z- (ز)	غضب	ġ(a)ẓ(a)b	غضب	ġ(a)zab
	قضاء	ḳ(a)zā'	قضاء	ḳ(a)zā

-z- (ذ) > -z- (ظ)	اِذَاء	izā'		'izā
	عِذَار	'izār		'izār
-z- (ذ) > -z- (ز)	اِذْعَان	izān		izān
	اِذْن	iz(i)n		izin
	مُؤَذِّن	mü'(e)zz(i)n		mü'(e)zz(i)n
-z- (ز) > -z- (ظ)	عَازِم	'āz(i)m		'āz(i)m
	لِزْوَم	l(ü)züm		lüzüm
-z- (ز) > -z- (ض)	اِخْزَى	aḥza		aḥzā
	عِزْمَت	'(a)zīm(e)t		'(a)zīm(e)t

Tablo 5'te iç seste yer alan ünsüzlerin yazımı verilmiştir. İç seste yer alan ünsüzlerin yazımında görülen değişimler *-ḥ- > -ḥ- (iḥsān > iḥsān)*, *-ḥ- > -h- (f(e)ḥvā > f(e)ḥvā)*, *m(a)ḥk(e)me > m(a)hk(e)me*, *-ḥ- > -ḥ- (m(a)ḥr(e)c > m(a)ḥrec)*, *iḥvān > iḥvān*, *-ḥ- > -h- (s(e)ḥā' > ṣ(e)hā)*, *-h- > -ḥ- (istihšāṣ > istihšāṣ)*, *-k- > -k- (m(e)kkār > m(e)kkār)*, *m(ü)k(e)rr(e)m > m(u)k(a)rr(e)m*, *-r- > -l- (m(a)nc(i)nıḳ > m(a)nc(i)l(i)ḳ)*, *m(e)rh(e)m > m(e)lh(e)m*, *s(i)ls(i)le > sinsile)*, *-s- > -s- (eṣ(e)r > es(e)r)*, *m(i)šk > m(i)sk)*, *-ş- > -s- (ḥ(i)şār > ḥ(i)sār)*, *işāb(e)t > isāb(e)t*, *-t- > -ṭ- (m(a)tāḥ > m(a)tāḥ)*, *-ṭ- > -t- (ṭ(a)nṭ(a)na > t(a)nt(a)na)*, *-z- > -z- (n(a)zm > n(a)zm)*, *n(a)z(a)r > n(a)zar)*, *-z- > -z- (ḥ(a)zr(e)t > ḥ(a)zr(e)t)*, *ḥ(i)z(i)r > ḥ(i)z(i)r)*, *m(a)ḥzā > m(a)ḥza)*, *-z- > -z- (ġ(a)z(a)b > ġ(a)zab)*, *ḳ(a)zā' > ḳ(a)zā)*, *-z- > -z- (izā' > 'izā, 'izār > 'izār)*, *-z- > -z- (izān > izān, iz(i)n > izin, mü'(e)zz(i)n > mü'(e)zz(i)n)*, *-z- > -z- ('āz(i)m > 'āz(i)m, l(ü)züm > lüzüm)*, *z- > -z- değişimi (aḥza > aḥzā, '(a)zīm(e)t > '(a)zīm(e)t biçiminde açıklanabilir. Dolayısıyla aḥza, 'āz(i)m, '(a)zīm(e)t, eṣ(e)r, f(e)ḥvā, ġ(a)z(a)b, ḥ(a)zr(e)t, ḥ(i)z(i)r, ḥ(i)şār, iḥsān, iḥvān, işāb(e)t, istihšāṣ, izā', izān, 'izār, iz(i)n, ḳ(a)zā', l(ü)züm, m(a)ḥk(e)me, m(a)ḥr(e)c, m(a)ḥzā, m(a)nc(i)nıḳ, m(a)tāḥ, m(e)kkār, m(e)rh(e)m, m(i)šk, m(ü)k(e)rr(e)m, mü'(e)zz(i)n, n(a)z(a)r, n(a)zm, s(e)ḥā', s(i)ls(i)le ve ṭ(a)nṭ(a)na'nın yazımında farklılıklar olduğu ve bu sözcüklerde, genel yazım eğiliminin ve "standart" imlânın dışına çıkıldığı söylenebilir. Ancak bunlardan 'āz(i)m, eṣ(e)r, ḥ(a)zr(e)t, ḥ(i)z(i)r, ḥ(i)şār, iḥsān, 'izār, ḳ(a)zā', m(e)kkār ve n(a)z(a)r'ın hem standart imla ile hem de standart imlânın dışında, farklı yazım özellikleriyle, kullanıldıkları görülmüştür.*

Tablo 6. Son Seste

Değişimler	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
-ḥ (ح) > -h (ه)	متاح	m(a)tāḥ	مطاهر	m(a)tāh
-ḥ (خ) > -h (ه)	فراخ	f(e)rāḥ	قلبراه	f(e)rāh
-h (ه/أ) > -ḥ (ح)	واه	vāh	واخ	vāḥ
-ḵ (ق) > -k (ك)	براق	b(u)rāḵ	بورک	bur(ā)k
-n (ن) > -ḥ (ك)	دين	dīn	دیجی	dīj
	حیران	ḥ(a)yrān	حیران	ḥ(a)yrāḥ
-s (ث) > -s (س)	وارث	vār(i)s	واریسی	vāris
-t (ت) > -ṭ (ط)	ذات	zāt	ضط	z(ā)ṭ
-ṭ (ط) > -t (ت)	احتیاط	iḥt(i)yāt	اهدیاط	iht(i)yāt
	نشاط	n(e)ṣāṭ	نشاط	n(e)ṣāt
-z (ض) > -z (ظ)	عرض	‘(i)rż	عرضی	‘(i)rż
-z (ض) > -z (ز)	فرض	f(a)rż	فرض	f(a)rż
-z (ض) > -z (ذ)	مرتاض	m(u)rtāz	مرتاض	m(u)rtāz
-z (ز) > -z (ظ)	طرز	ṭ(a)rż	طرز	ṭ(a)rż
-z (ز) > -z (ض)	طرز	ṭ(a)rż	طرز	ṭ(a)rż
-z (ذ) > -z (ز)	نبذ	n(e)bz	نبر	n(e)bz

Tablo 6’da son seste yer alan ünsüzlerin yazımı verilmiştir. Son seste yer alan ünsüzlerin yazımında görülen değişimler -ḥ > -h, (m(a)tāḥ > m(a)tāh), -ḥ > -h (f(e)rāḥ > f(e)rāh), -h > -ḥ (vāh > vāḥ), -ḵ > -k (b(u)rāḵ > bur(ā)k), -n > -ḥ (dīn > dīj, ḥ(a)yrān > ḥ(a)yrāḥ), -s > -s (vār(i)s > vāris), -t > -ṭ (zāt > z(ā)ṭ), -ṭ > -t (iḥt(i)yāt > iht(i)yāt, n(e)ṣāṭ > n(e)ṣāt), -z > -z (‘(i)rż > ‘(i)rż), -z > -z (f(a)rż > f(a)rż), -z > -z (m(u)rtāz > m(u)rtāz), -z > -z (ṭ(a)rż > ṭ(a)rż), -z > -z

(*t(a)rz > ṭ(a)ṛz*), *-z > -z* (*n(e)bz > n(e)bz*) biçiminde gösterilmiştir. Dolayısıyla *b(u)rāk, dīn, f(a)ṛz, f(e)rāḥ, ḥ(a)yrān, ‘(i)ṛz, iḥt(i)yāḥ, m(a)tāḥ, m(u)rtāz, n(e)bz, n(e)ṣāḥ, ṭ(a)rz, vāḥ, vār(i)s* ve *zāt* sözcüğünün yazımında farklılıklar olduğu ve bu sözcüklerde, genel yazım eğiliminin ve “standart” imlânın dışına çıktığı söylenebilir. Ancak bunlardan *dīn, farz, iḥt(i)yāḥ, neṣat* ve *vāḥ* sözcüğünün hem standart imla ile hem de standart imlânın dışında, farklı yazım özellikleriyle, kullanıldıkları da görülmüştür.

Arapça sözcüklerde görülen ses olayları ise şöyledir:

Ses Olayları

Tablo 7. Ön Seste

Ses Olayları	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
Ünlü Türemesi	لازم	lāz(ı)m		ilāz(ı)m
	روم	rūm		urum
Ötümlüleşme	قاتل	ḳāt(i)l		ḡāt(i)l
	طهارت	ṭ(a)hār(e)t		d(a)h(ā)r(e)t
Ötümsüzleşme	بياض	b(e)yāz		p(e)yāz
	غم	ḡ(a)m		ḳ(a)m
	غیری	ḡ(a)yır		ḳ(a)yır
	غربت	ḡ(u)rb(e)t		ḳ(u)rb(e)t
Süreksizleşme	قنا، حناء	ḥ(i)nnā ^c		ḳ(ı)nā/ḳ(ı)na
Ünsüz Türemesi	لبت/ الته	elb(e)t/elb(e)tte		h(e)lb(e)t
	اسیر	esīr		y(e)sīr

Tablo 7’de Arap sözcüklerde ön sesteki ses olayları gösterilmiştir. Arap sözcüklerde ön seste görülen ses olayları ünlü türemesi (*lāz(ı)m > ilāz(ı)m, rūm >*

urum), ötümlüleşme (*kāt(i)l* > *gāt(i)l*, *t(a)hār(e)t* > *d(a)h(ā)r(e)t*), ötümsüzleşme (*b(e)yāz* > *p(e)yāz*, *ġ(a)m* > *ķ(a)m*, *ġ(a)yır* > *ķ(a)yır*, *ġ(u)rb(e)t* > *ķ(u)rb(e)t*), süreksizleşme (*h(i)nnā^c* > *ķ(ı)nā* / *ķ(ı)na*), ünsüz türemesi (*elb(e)t* / *elb(e)tte* > *h(e)lb(e)t*, *esîr* > *y(e)sîr*) üzerinden örneklenmiş ve *b(e)yāz*, *elb(e)t* / *elb(e)tte*, *esîr*, *ġ(a)m*, *ġ(a)yır*, *ġ(u)rb(e)t*, *h(i)nnā^c*, *kāt(i)l*, *lāz(ı)m*, *rûm* ve *t(a)hār(e)t* sözcüğünün yazımında farklılıklar olduğu görülmüştür. Dolayısıyla bu sözcüklerde, genel yazım eğiliminin ve “standart” imlanın dışına çıkıldığı söylenebilir. Ancak bunlardan *b(e)yāz*, *elb(e)t* / *elb(e)tte*, *esîr*, *ġ(a)m*, *ġ(a)yır*, *ġ(u)rb(e)t*, *h(i)nnā^c* - *ķ(ı)nā* / *ķ(ı)na*, *lāz(ı)m*, *kāt(i)l* ve *rûm* sözcüğünün hem standart imla ile hem de standart imlanın dışında, farklı yazım özellikleriyle, kullanıldıkları görülmüştür.

Tablo 8. *İç Seste*

Ses Olayları	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
Ünlü Daralması	مضمحل	m(u)zm(a)h(i)ll		m(u)zmuḥ(i)ll
	ظرفا	z(ü)refā		z(u)rifā
	و	u/ü ~ vu/vü		ı/i
Ünlü Yuvarlaklaşması	رشید	r(e)şîd		r(e)şüt
Ötümlüleşme	اسمر	esm(e)r		ezm(e)r
	نقد	n(a)ğd		n(a)ğd
	احتياط	iht(i)yâṭ		iht(i)yâṭ
	لطيفه	l(a)ṭîfe		ladîfe
Ötümsüzleşme	محبوس	m(a)hbûs		m(a)hpûs
	مدح	m(e)dḥ		m(e)tḥ/metin
	اديب	Edîb		eṭîb
	فراغت	f(e)rāğ(a)t		f(e)rāk(a)t
	لحظه	l(a)ḥza		l(a)ḥsa

Süreklileşme	خدمت	ḥ(i)dm(e)t	خدمت	ḥ(i)zm(e)t
	وقت	v(a)ḳt	وقت, وقت	v(a)ḥt
Göçüşme	لعنت	l(a)ʿn(e)t	لعنت	n(a)ʿl(e)t
	زمر	z(ü)mr(ü)t	زمر	z(ü)rm(ü)t
Ünsüz düşmesi	جمعه	c(u)mʿa	جمعه	cumā
	دفعه	d(e)fʿa	دفعه	defa
	مرهم	m(e)rh(e)m	مرهم	m(e)r(e)m
	نشئت	n(e)ṣʿ(e)t	نشئت	n(e)ṣ(e)t
Aykırılışma	سلسله	s(i)ls(i)le	سلسله	sinsile
	منجنیق	m(a)nc(ı)nıḳ	منجنیق	m(a)nc(ı)l(ı)ḳ
	مرهم	m(e)rh(e)m	مرهم	m(e)lh(e)m
Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi	عنبر	ʿ(a)nber	عنبر	ʿ(a)mber
Benzeşmezlik	امداد	imdād	امداد	imdām

Tablo 8’de Arapça sözcüklerde iç sesteki ses olayları gösterilmiştir. İç sesteki ses olayları ünlü daralması ($m(u)zm(a)ḥ(i)ll > m(u)zmuḥ(i)ll$, $u/ü \sim vu/vü > i/i$ $z(ü)refā > z(u)rifā$), ünlü yuvarlaklaşması ($r(e)ṣīd > r(e)ṣüt$), ötümlüleşme ($esm(e)r > ezm(e)r$, $n(a)ḳd > n(a)ḡd$, $iḥt(i)yāṭ > ihd(i)yāṭ$, $l(a)ṭife > ladife$), ötümsüzleşme ($m(a)ḥbūs > m(a)ḥpūs$, $m(e)dḥ > m(e)th / metin$, $edīb > eṭīb$, $f(e)rāḡ(a)t > f(e)rāḳ(a)t$, $l(a)ḥza > l(a)ḥsa$), süreklileşme ($ḥ(i)dm(e)t > ḥ(i)zm(e)t$, $v(a)ḳt > v(a)ḥt$), göçüşme ($l(a)ʿn(e)t > n(a)ʿl(e)t$, $z(ü)mr(ü)t > z(ü)rm(ü)t$), ünsüz düşmesi ($c(u)mʿa > cuma$, $d(e)fʿa > defa$, $m(e)rh(e)m > m(e)r(e)m$, $n(e)ṣʿ(e)t > n(e)ṣ(e)t$), aykırılışma ($m(a)nc(ı)nıḳ > m(a)nc(ı)l(ı)ḳ$, $m(e)rh(e)m > m(e)lh(e)m$, $s(i)ls(i)le > sinsile$), gerileyici ünsüz benzeşmesi ($ʿ(a)nber > ʿ(a)mber$) ve benzeşmezlik ($imdād > imdām$) üzerinden örneklenmiştir. Buna göre, $ʿ(a)nber$, $d(e)fʿa > defa$, $edīb$, $esm(e)r$, $f(e)rāḡ(a)t$, $ḥ(i)dm(e)t$, $iḥt(i)yāṭ$, $imdād$, $l(a)ḥza$, $l(a)ʿn(e)t$, $l(a)ṭife$, $m(a)ḥbūs$, $m(a)nc(ı)nıḳ$, $m(e)dḥ$, $m(e)rh(e)m$, $m(u)zm(a)ḥ(i)ll$, $n(a)ḳd$, $r(e)ṣīd$, $s(i)ls(i)$

le, u/ü ~ vu/vü, v(a)kt, z(u)rāfā ve z(ü)mr(ü)t sözcüğünün yazımında farklılıklar olduğu ve bu sözcüklerin genel yazım eğiliminin ve “standart” imlanın dışında kullanıldıkları tespit edilmiştir. Ancak bunlardan *‘(a)nber, esm(e)r, f(e)rāg(a)t- f(e)rāq(a)t, h(i)dm(e)t, m(e)dh , m(e)rh(e)m, lalet, l(a)hza, r(e)şīd, s(i)ls(i)le, u/ü ~ vu/vü ve v(a)kt* sözcüğünün hem standart imla ile hem de standart imlanın dışında, farklı yazım özellikleriyle, kullanıldıkları görülmüştür.

Tablo 9. *Son Seste*

Ses Olayları	Özgün Yazım	Transkripsiyonu	Cönklerdeki Yazım	Transkripsiyonu
Ünlü Türemesi	مهل	m(e)hl		m(e)hlā
	وحش	v(a)hş		v(a)hşi
Ünlü Düşmesi ²³	جلوه	c(i)lve		cilv[e]
	كوفه	küfe		kūf[e]
Ünsüz Düşmesi	عفو	‘afv		‘af
	اقنع	aqn(a)‘		aqnā
	جامع	cāmi‘		cāmi
	متابع	mütāb’		mütāb
	رد	r(e)dd		red
	ضايع	zāyi‘		zāy
	ضياع	z(a)yā‘		z(a)yā
Ünlü Daralması	كفن	k(e)f(e)n		k(e)fin

23 Cönk metinlerinde, tamamen ses olayı olarak değerlendirilmeyen ancak kimi zaman cönk yazıcıları tarafından unutulmuş veya şiirin kafiye ve ölçüsü gereği düşürülen sesler de bulunmaktadır.

Ünlü Yuvarlaklaşması	تورکی	türkî		türkü
	امی	ümmî		‘ümmü
Ötümlüleşme	الماس	elmās		elmāz
	فرصة	f(ı)rş(a)t		fırşad
Ötümsüzleşme	کلب	k(e)lb		k(e)lp
	مستزاد	m(ü)st(e)zād		m(ü)st(e)zāt
	تمییز	t(e)mîz		t(e)m(i)s
Süreksizleşme	فخ	f(a)ḥ		faḥ / f(a)ḥ
	صباح	ş(a)bāḥ		s(a)bāk / s(a)b(ā)ḥ
Göçüşme	عفو	‘(a)fv		‘(a)vf
Ünlü Kısalması	مجری	m(e)crā		m(e)cra

Tablo 9’da Arap sözcüklerde son sesteki ses olayları gösterilmiştir. Son sesteki ses olayları ünlü türemesi ($m(e)hl > m(e)hlā$, $v(a)ḥş > v(a)ḥşi$), ünlü düşmesi ($c(i)lve > cilv[e]$, $kūfe > kūf[e]$), ünsüz düşmesi ($‘(a)fv > ‘(a)f$, $aḥn(a)‘ > aḥnā$, $cāmi‘ > cāmi$, $mütāb‘ > mütāb$, $r(e)dd > red$, $ż(a)yā‘ > ż(a)yā$, $żāyi‘ > żāy$), ünlü daralması ($k(e)ff(e)n > k(e)fin$), ünlü yuvarlaklaşması ($türkî > türkü$, $ümmî > ‘ümmü$), ötümlüleşme ($elmās > elmāz$, $f(ı)rş(a)t > fırşad$), ötümsüzleşme ($k(e)lb > k(e)lp$, $m(ü)st(e)zād > m(ü)st(e)zāt$, $t(e)mîz > t(e)m(i)s$), süreksizleşme ($f(a)ḥ > faḥ / f(a)ḥ$, $ş(a)bāḥ > s(a)bāk / s(a)b(ā)ḥ$), göçüşme ($‘(a)fv > ‘(a)vf$) ve ünlü kısalması ($m(e)crā > m(e)cra$) üzerinden örneklenmiştir. Buna göre $‘(a)fv$, $aḥn(a)‘$, $cāmi‘$, $c(i)lve$, $d(e)vā$, $elmas$, $enb(i)yā$, $f(a)ḥ$, $f(ı)rş(a)t$, $k(e)ff(e)n$, $k(e)lb$, $kūfe$, $m(e)crā$, $m(e)hl$, $m(ü)st(e)zād$, $mütāb‘$, $r(e)dd$, $ş(a)bāḥ$, $t(e)mîz$, $türkî$, $ümmî$, $v(a)ḥş$ sözcüğünün yazımında farklılıklar olduğu ve bu sözcüklerde, genel yazım eğiliminin ve “standart” imlanın dışına çıkıldığı söylenebilir. Ancak bunlardan $elmās$, $f(a)ḥ$, $f(ı)rş(a)t$, $mehl$, $ş(a)bāw$, $t(e)mîz$, $ümmî$, $v(a)ḥş$ sözcüğünün hem standart imla ile hem de standart imlanın dışında, farklı yazım özellikleriyle, kullanıldıkları görülmüştür.

Sonuç ve Değerlendirme

Diller arasındaki ilişkiler kaçınılmazdır. Bütün diller, tarihin en eski dönemlerinden beri etkileşim içinde doğal alışverişle birlikte birbirlerinden dil unsurları alırlar ve birbirlerine dil unsurlarını verirler. Türk dili için de durum böyledir. Tarihin her döneminde, bütün dillerde olduğu gibi Türkçede de yabancı dillerin etkisi olmuştur. Bu etki her yüzyılda farklı düzeyde ve şekilde gerçekleşmiştir. Özellikle çokça etkileşimde bulunduğumuz milletlerin dilleri ile Türkçe arasında ciddi söz varlığı alıntıları yaşanmıştır. Osmanlı Türkçesi döneminde de (15- 20. yüzyıl) İslamiyetin etkisiyle özellikle Arapçadan Türkçeye pek çok sözcüğün alıntı yapıldığı bilinmektedir.

Başlangıç Devri Osmanlı Türkçesi dönemi ve ardından *Klasik Devir Osmanlı Türkçesi* döneminde, özellikle İstanbul'un fethinden sonra Arapça ve Farsça sözcüklerin kullanımı öylesine arttı ki Türkçe arka plana düştü. Yazı dili konuşma dilinden tamamen ayrıldı. 19. yüzyılda *Yenileşme Devri Osmanlı Türkçesi* döneminde ise, her ne kadar Tanzimat dönemi sanatçılarının bir kısmı Türkçenin ilim ve edebiyat dili olarak kullanılması gerektiğini savunsalar da bu dönemde Batı kültürünün etkisiyle Batı kökenli sözcüklerin, özellikle de Fransızcanın, büyük oranda kullanıldığı görülmüştür²⁴.

Osmanlı Türkçesi döneminin söz varlığının büyük bir kısmını oluşturan Arapça sözcüklerin kullanım sıklıkları yanından bunların imla özellikleri de oldukça önemlidir. Osmanlı Türkçesi üzerine yapılan çalışmalarda Arapçadan alıntı yapılan sözcüklerin, büyük oranda, "standart" Osmanlı imlası ile yazıldığı, ancak bu sözcüklerin kimi zaman Türkçenin söyleyiş özelliklerine göre yazıldığı da görülmektedir. Dolayısıyla da Arapçadan alıntı yapılan sözcükler, kimi zaman konuşma dilinde nasıl telaffuz ediliyorsa o biçim / biçimlerde de yazılabilmektedir. Bu da, telaffuz özelliklerinin imlaya yansıdığını göstermektedir.

Çalışmada Osmanlı Türkçesinde özgün biçiminden veya genel yazım eğilimlerinden farklı yazılan Arapça sözcükler ve bunların imla özellikleri incelenmiştir. Arapça sözcüklerin farklı imla özellikleri, Mili Kütüphane kayıtlarındaki iki cönk metninde (Cönk 51 ve Cönk 151) yer alan verilere dayanmaktadır. Buna göre çalışmada, öncelikle, özgün biçiminden veya genel yazım eğilimlerinden farklı Arapça sözcükler sıralanmış ardından bu sözcüklerde meydana gelen imla ve ses özellikleri gösterilmiştir. Arapça sözcüklerdeki farklı imla ve ses olayları da, ünlüler ve ünsüzlerin ön, iç ve son sesteki durumları üzerinden değerlendirilmiştir.

24 Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017, s. 44 - 47.

Çalışmaya genel olarak bakıldığında ise, incelenen sözcüklerdeki imla değişimlerinin fonetik gelişme ve değişimlere de işaret ettiği dikkati çekmektedir.

Çalışmada genel yazım eğiliminin ve “standart” imlanın dışına çıkıldığı düşünülen 188 sözcük incelenmiştir. Bunlardan 128’i imla değişimi ve 60’ı ise ses olayları bakımından değerlendirilmiştir. Bunlar: *ād(i)l* > *‘(ā)dil*, *‘(a)fv* > *‘(a)f*, *āf(i)l* > *‘āf(i)l*, *aḥza* > *aḥzā*, *aḥn(a)‘* > *aḥnā*, *a’lā* > *‘alā*, *‘(a)nber* > *‘(a)mber*, *ayān* > *ay(ā)n*, *‘āz(i)m* > *‘az(i)m*, *‘(a)zīm(e)t* > *‘(a)zīm(e)t*, *b(a)‘zī* > *bazu / bazı*, *b(e)yāz* > *p(e)yāz*, *b(u)rāk* > *bur(ā)k*, *cāmi‘* > *cāmi*, *c(i)lve* > *cilv[e]*, *c(u)m‘a* > *cuma*, *d(e)f‘a* > *defa*, *dīn* > *dīn*, *edīb* > *eṭīb*, *elb(e)t / elb(e)tte* > *h(e)lb(e)t*, *elmās* > *elmāz*, *elz(e)m* > *elzeme*, *eş(e)r* > *es(e)r*, *esīr* > *y(e)sīr*, *esm(e)r* > *ezm(e)r*, *eşraf* > *eşref*, *ez(e)lī* > *ezelī*, *f(a)ḥ* > *fah / f(a)k*, *‘fāruk* > *fār(u)k*, *f(a)rz* > *f(a)rz*, *f(e)ḥvā* > *f(e)ḥvā*, *f(e)rāğ(a)t* > *f(e)rāk(a)t*, *f(e)rāḥ* > *f(e)rāh*, *f(ı)rs(a)t* > *fırsad*, *ğ(a)m* > *k(a)m*, *ğ(a)yrı* > *k(a)yrı*, *ğ(a)z(a)b* > *ğ(a)zab*, *ğ(a)z(e)l* > *ğ(a)zel*, *ğ(u)rb(e)t* > *k(u)rb(e)t*, *ḥ(a)rām* > *ḥ(a)rām*, *ḥ(a)yrān* > *ḥ(a)yrān / ḥ(a)yrān*, *ḥ(a)rāb* > *ḥ(a)rāb*, *ḥāt(ı)r* > *ḥāt(ı)r*, *ḥ(a)yāl* > *ḥ(a)yāl*, *ḥām(i)d* > *h(a)m(i)d*, *ḥ(a)zr(e)t* > *ḥ(a)zr(e)t*, *ḥ(e)lāl* > *h(e)lāl*, *h(e)zl* > *ḥ(e)zl*, *ḥ(ı)z(ı)r* > *ḥ(ı)z(ı)r*, *ḥ(i)dm(e)t* > *ḥ(i)zm(e)t*, *ḥ(i)nnā‘* > *k(ı)nā / k(ı)na*, *ḥ(i)şār* > *ḥ(i)sār*, *‘(ı)rz* > *‘(ı)rz*, *iḥāta*, *iḥt(i)yāt* > *ihd(i)yāt*, *iḥsān* > *iḥsān*, *iḥvān* > *iḥvān*, *iḥt(i)yāt* > *ihd(i)yāt*, *ilvān*, *imdād* > *imdām*, *işāb(e)t* > *isāb(e)t*, *istihşāş* > *istihşāş*, *izā‘* > *‘izā*, *‘izār* > *‘izār*, *izān* > *izān*, *iz(i)n* > *izin*, *k(a)fā‘* > *kafa*, *kā‘in* > *kā‘in*, *kāt(i)l* > *gāt(i)l*, *k(a)zā‘* > *k(a)zā*, *k(e)ff(e)n* > *k(e)fin*, *k(e)lb* > *k(e)lp*, *k(u)dr(e)t* > *k(u)dur(e)t*, *kūfe* > *kūf[e]*, *l(a)ḥza* > *l(a)ḥsa*, *l(a)k(i)n* > *lak(i)n*, *l(a)‘n(e)t* > *n(a)‘l(e)t*, *l(a)ṭife* > *ladife*, *lāz(ı)m* > *ilāz(ı)m*, *l(ü)züm* > *lüzüm*, *m(a)ğrūr* > *m(a)ğr(ū)r*, *m(a)ḥbūs* > *m(a)ḥpūs*, *m(a)ḥk(e)me* > *m(a)hk(e)me*, *m(a)ḥr(e)c* > *m(a)ḥrec*, *m(a)ḥzā* > *m(a)ḥza*, *m(a)nc(ı)niḥ* > *m(a)nc(ı)l(ı)k*, *m(a)tāḥ* > *m(a)tāh*, *m(e)bde‘*, *m(e)crā* > *m(e)cra*, *m(e)dḥ* > *m(e)tḥ / metin*, *m(e)hl* > *m(e)hlā*, *m(e)kkār* > *m(e)kḳār*, *m(e)līl* > *m(e)l(i)l*, *m(e)rā‘i* > *me‘rāi‘*, *m(e)rgūbe* > *m(e)rg(ū)b(e)t*, *m(e)rh(e)m* > *m(e)r(e)m / m(e)lh(e)m*, *m(e)sk(e)n* > *m(e)sken*, *m(i)sk* > *m(i)sk*, *m(u)rtāz* > *m(u)rtāz*, *muṭ‘a* > *m(u)ṭ(ā)‘*, *m(u)zm(a)ḥ(i)ll* > *m(u)zmuḥ(i)ll*, *m(ü)d(e)rr(i)s* > *m(ü)d(e)rris*, *mü‘(e)zz(i)n* > *mü‘(e)zz(i)n*, *m(ü)k(e)rr(e)m* > *m(u)k(a)rr(e)m*, *m(ü)st(e)zād* > *m(ü)st(e)zāt*, *mütāb‘* > *mütāb*, *n(a)kd* > *n(a)gd*, *n(a)z(a)r* > *n(a)zar*, *n(a)zm* > *n(a)zm*, *n(e)bz* > *n(e)bz*, *n(e)şāt* > *n(e)şāt*, *n(e)ş‘(e)t* > *n(e)ş(e)t*, *r(e)dd* > *red*, *r(e)şīd* > *r(e)şüt*, *rüm* > *urum*, *rū‘yā* > *rüyā*, *ş(a)bāḥ* > *s(a)bāk / s(a)b(ā)k*, *ş(a)d(e)f* > *s(e)d(e)f*, *ş(a)n(e)m* > *s(e)n(e)m*, *şān(i)ye* > *şān(i)ye*, *s(e)ḥā‘* > *ş(e)hā*, *s(e)yr* > *ş(e)yr*, *s(ı)kl(e)t* > *s(ı)kl(e)t*, *s(ı)r* > *ş(ı)r*, *s(i)ls(i)le* > *sinsile*, *ş(a)ki* > *ş(a)kī*, *ṭ(a)hār(e)t* > *d(a)h(ā)r(e)t*, *ṭāk* > *tāk*, *ṭ(a)ma‘* > *ṭ(a)mah*, *ṭ(a)nt(a)na* > *t(a)nt(a)na*, *ṭ(a)rz* > *ṭ(a)rz / ṭ(a)rz*, *t(e)cnīs* > *t(e)cn(i)s*, *t(e)mīz* > *t(e)m(i)s*, *türki* > *türkü*, *u/ü ~ vu/vü* > *i/i*, *‘(u)mmān* > *umman*, *uḥre* > *uḥrā*, *ümmī* > *‘ümmü*,

üslüb, *vāh* > *vāḥ*, *v(a)ḥş* > *v(a)ḥşi*, *v(a)kt* > *v(a)ḫt*, *vār(i)s* > *vāris*, *v(e)lv(e)le* > *v(e)lvele*, *y(a)‘ni* > *y(a)ḡni*, *z(a)bt* > *zabt*, *zā‘(i)d* > *za‘(i)t*, *z(a)mīr* > *z(a)mīr*, *zān* > *zān*, *z(a)rf* > *z(a)rf*, *z(a)rīf* > *z(a)rīf*, *zāt* > *z(ā)t*, *zāyi‘* > *zāy*, *z(a)yā‘* > *z(a)yā*, *z(i)kr* > *z(i)kr*, *z(i)yā* > *z(i)yā*, *z(ü)hre* > *z(ü)hre*, *z(ü)lāl* > *z(ü)lāl*, *z(ü)mr(ü)t* > *z(ü)rm(ü)t*, *z(ü)refā* > *zürefā* sözcükleridir.

Çalışmada Arapça sözcüklerdeki imla ve ses değişimleri 9 tablo üzerinde gösterilmiştir. Buna göre ünlü ve ünsüzlerde görülen imla değişimleri: (Ön seste) *elif’in ayın ile yazılması*, *elif’in ayın + elif biçiminde yazılması*, *ayın yerine elif yazılması*, *elif yerine elif + ye yazılması*, *elif yerine elif + vav yazılması* ve *elif’in yazılmaması*, *ḥ- > ḥ-*, *ḥ- > ḥ-*, *ḥ- > ḥ-*, *h- > ḥ-*, *k- > k-*, *ş- > ş-*, *ş- > ş-*, *ş- > ş-*, *s- > ş-*, *ṭ- > t-*, *z- > z-*, *z- > z-*, *z- > z-*, *z- > z-*, *z- > z-*, *z- > z-* ve *z- > z-*; (iç seste) *elif yerine güzel h yazılması*, *ayın yerine gayın yazılması*, *hemzenin yazılmaması*, *elif’in yazılmaması*, *elif’in yazılması*, *ayın’ın yazılmaması*, *ye’nin yazılmaması*, *ye’nin yazılması*, *vav’ın yazılmaması*, *vav’ın yazılması* güzel *h’nin yazılması*, *-ḥ- > -ḥ-*, *-ḥ- > -ḥ-*, *-ḥ- > -ḥ-*, *-ḥ- > -ḥ-*, *-ḥ- > -ḥ-*, *-h- > -ḥ-*, *-k- > -k-*, *-r- > -l-*, *-ş- > -s-*, *-ş- > -s-*, *-t- > -t-*, *-t- > -t-*, *-z- > -z-*, *-z- > -z-*, *-z- > -z-*, *-z- > -z-*, *-z- > -z-*, *-z- > -z-*, *-z- > -z-*, *-z- > -z-* ve (son seste) *elif yerine güzel h yazılması*, *elif yerine hemze yazılması*, *güzel h yerine elif yazılması*, *güzel h yerine ayın yazılması*, *ye yerine güzel h yazılması*, *ayın yerine elif yazılması*, *ayın yerine güzel h yazılması*, *ayın yerine ye yazılması*, *ye yerine ayın yazılması*, *güzel h yerine ye yazılması*, *elif’in yazılması* ve *ayın’ın yazılmaması*, *-ḥ > -h*, *-ḥ > -h*, *-h > -ḥ*, *-k > -k*, *-n > -ḡ*, *-ş > -s*, *-t > -t*, *-t > -t*, *-z > -z*, *-z > -z*, *-z > -z*, *-z > -z* biçimindedir.

Arapça sözcüklerdeki ünlü ve ünsüzlerde gerçekleşen ses olaylarında ise (ön seste) ünsüz türemesi, (iç seste) *süreklileşme*, *aykırılışma*, *gerileyici ünsüz benzeşmesi* ve *benzeşmezlik*, (son seste) *ünlü düşmesi* ve *ünlü kısılması*, (ön, iç ve son seste) *ötümlüleşme*, *ötümsüzleşme*; (iç ve son seste) *göçüşme*, *ünlü daralması*, *ünlü yuvarlaklaşması*, *ünsüz düşmesi*, (ön ve son seste) *süreksizleşme* ve *ünlü türemesi* örneklenmiştir.

Buna göre, cönkleri düzenleyenlerin hem ünlülerin hem de ünsüzlerin yazımında gerekli özeni göstermediği söylenebilir.

Çalışmada, “standart” imlanın dışına çıkılan sözcüklerin incelendiği belirtilmiştir. Ancak bu sözcüklerden bir kısmında, hem standart imlaya uygun hem de standart imlanın dışındaki kullanımların incelenen eserlerde bir arada yer aldığını da (*a’lā*, *‘ayān*, *ba’zı*, *b(u)rāk*, *d(e)fa*, *fā‘(i)de*, *ḡ(a)z(e)l*, *iz(i)n*, *k(u)dr(e)t*, *l(a)k(i)n*, *m(a)ḡrūr*, *m(e)sk(e)n*, *m(ü)d(e)rr(i)s*, *r(e)dd*, *şabāḥ*, *y(a)‘ni* vb.) belirtmek gerekir.

Cönk metinlerinde farklı imla özelliklerinin kullanılması cönkleri düzenleyen kişi / kişilerin yarı okur – yazar olması ve bu nedenle de imlayı yeterli oranda bilmemeleri, kendi telaffuz özelliklerini imlaya yansıtmaları ve böylelikle duydukları ve konuştukları biçimde yazmak istemeleri ile bazen bazı basit unutkanlıklarından ya da dikkatsizlikleri nedeniyle eksik ve / veya fazladan harf kullanmaları veya bazen harflerin yerlerini değiştirmeleri biçiminde açıklanabilir.

Çalışmada sözlü kültürün önemli eserleri arasında sayılan cönklerden yararlanılmıştır. Cönklerde dönemin imla ve telaffuz ilişkisi ile ilgili pek çok veri bulunmaktadır. Bu anlamda, cönklerde dil araştırmaları bakımından önemli malzeme bulunmaktadır ve cönklerin dili de, üzerinde durulmaya değer ayrı bir alandır.

Kaynakça

Adamoviç, Milan, *Floransalı Filippo Argenti'nin Notlarına Göre (1533) 16. Yüzyıl Türkçesi*, çeviren Aziz Merhan, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

Cönk, Milli Kütüphane, Yazmalar Kataloğu: 06 Mil Yz Cönk 51, 136 varak (Erişim Tarihi 10.11.2012), <http://www.yazmalar.gov.tr/>

Cönk, Milli Kütüphane, Yazmalar Kataloğu: 06 Mil Yz Cönk 151, 50 varak (Erişim Tarihi 10.11.2012), <http://www.yazmalar.gov.tr/>

Çelik, Yasemin, “19. Yüzyıla Ait İki Cönk Metni, Söz Varlığı ve İmla Özellikleri”, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.

Develi, Hayati, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyıl Osmanlı Türkçesinde Ses Benzeşmeleri ve Uyumlar*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.

Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2003.

Duman, Musa, *Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995a.

_____, “Türkiye Türkçesinin Tarihî Kaynaklarından Carbognano'nun Grameri ve İmlâ-Telaffuz İlişkisi Bakımından Önemi”, *İlmî Araştırmalar*, İstanbul, 1995b.

_____, “Klasik Osmanlı Türkçesinde Konuşma Dili”, *Uluslararası Türk Dili Kurultayı*, Ankara, Türk Dil Kurumu, 1996.

_____, “Klâsik Osmanlı Türkçesinde Konuşma Dili”, *III. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 23-27 Eylül*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları 1999.

Duran, Hamiye, “Dana Dili Terimi ve Cönk Araştırmacılarının Karşılaştığı Bazı Problemler”, *Milli Folklor*, Ankara, 2016.

Duymaz, Ali, “Sözün Yazılışması Yazının Sözleşmesi: Cönkler”, *Milli Folklor*, Ankara, 2016.

Erdal, Tuğçe, “Cönklerde Sözlü Kültür Etkisi”, *Milli Folklor*, Ankara, 2016.

Gülensoy, Tuncer, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü (A-N/O-Z)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.

Gümüşkılıç, Mehmet, *18. Yüzyıl Osmanlı Türkçesi Ses Hadiseleri (I-IV)*, yayınlayanlar Şinasi Tekin, Gönül Alpay Tekin, Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları 66, Türkçe Kaynaklar LVI, Harvard Üniversitesi, Yakın Doğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, 2005.

_____, “Orta Osmanlıcada İmlâ-Telaffuz İlişkisi”, *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Voluma 3/6, 2008.

Karaağaç, Günay, *Türkçenin Dil Bilgisi*, 2. Basım, Ankara, Akçağ Yayınları, 2013.

_____, *Türkçenin Ses Bilgisi*, İstanbul, Kesit Yayınları, 2015.

Kartallıoğlu, Yavuz, “Tanzimat Gramerlerinde Bazı Eklerin İmlası ve Dudak Uyumu ile İlgili Uyarılar”, *Bilig*, sayı 43, Ankara, 2007.

_____, “Xavier Bianchi’nin ‘Dictionnaire Français-Turc’ Adlı Sözlüğünde İmlanın Gizlediği Telaffuzlar”, *Türkbilig*, 2010.

_____, *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

_____, *Osmanlı Konuşma Dili*, İstanbul, Kesit Yayınları, 2017.

Korkmaz, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

Köksal, M. Fatih, “Cönklerde Divan Şiiri, Divan Şiirinde Cönkler”, *Milli Folklor*, 2016.

Özçelik, Sadettin, “Türkçede Kullanılan Arapça Kelimelerde Görülen Ses Olayları Üzerine Bazı Tespitler”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.

_____, *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Giriş, Notlar (1. Cilt)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016/I.

_____, *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Metin, Dizin (2. Cilt)*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016/II.

Özkan, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2017.

Öztürk, Jale, *Hatay Ağzı, İnceleme-Metin-Sözlük*, Adana, Karahan Kitabevi, 2009.

Tulum, Mertol, *Osmanlı Türkçesine Giriş*, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2009.

_____, *Türkçe Sözlük*, 11. Baskı, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2011.

Yavuzarslan, Paşa, *Şemsettin Sami Kâmûs-ı Türkî*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2010.